mgr **Bogusława Machowska**
Ośrodek Diagnozy, Egzaminów Szkolnych
i Informacji Pedagogicznej
Legnica

ROLA ODESIP W LEGNICY W TWORZENIU WARUNKÓW WPROWADZANIA REFORMY OŚWIATOWEJ

Ośrodek Diagnozy, Egzaminów Szkolnych i Informacji Pedagogicznej w Legnicy był placówką doskonalenia nauczycieli. Powstał na mocy decyzji z dnia 17 grudnia 1997 r. Kuratora Oświaty w Legnicy, dra Krzysztofa Kostrzanowskiego, który wcześniej jako nauczyciel konsultant Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Legnicy zabiegał o utworzenie pracowni, zajmującej się pomiarem i diagnozą dydaktyczną oraz ocenianiem i egzaminowaniem. Mimo podejmowanych prób w obrębie WOM działalności w tym zakresie nie udało się rozwinąć. Zadecydowała o tym postawa dyrekcji, brak świadomości wagi diagnozy pedagogicznej dla przemian następujących w oświacie, przekładający się na wyraźną niechęć i dystansowanie się wobec wszelkich inicjatyw w tym zakresie.

ODESIP został wyposażony ze środków budżetowych. Udało się nowocześnie urządzić biura i salę konferencyjną. Placówka dysponowała dobrej klasy sprzętem komputerowym z optycznym czytnikiem testów, dzięki któremu możliwe było prowadzenie badań pedagogicznych na dużą skalę. Miała też wystarczająco wydajne urządzenia poligraficzne, bez których nie można wyobrazić sobie sprawnej działalności tego typu instytucji. Siedzibę Ośrodka usytuowano w dogodnym punkcie w pobliżu centrum miasta i dworców PKP i PKS.

ODESIP był placówką budżetową, finansowaną przez Sejmik Samorządowy Województwa Dolnośląskiego. Pokrycie potrzeb związanych z funkcjonowaniem placówki było prawie pełne. Duże znaczenie dla finansów instytucji miały wypracowywane środki specjalne. Eksperymentalnie egzaminy klas VIII i VII finansowane były z funduszy MEN. Od początku działalności Ośrodka zatrudnienie kadry pedagogicznej zamykało się w liczbie sześciu etatów nauczycieli konsultantów. Wynikało to ze stanowiska organów prowadzących placówkę /w 98 r. - Kuratorium Oświaty w Legnicy, a w 99 r. - Urząd Marszałkowski we Wrocławiu/, nie zezwalających na zwiększenie liczby etatów ze względu na typowe dla polskiej oświaty oszczędności. Była to jedna z głównych barier w dynamicznym rozwoju działalności ODESIP. Wszyscy nauczyciele konsultanci posiadali wyższe wykształcenie pedagogiczne, trzy osoby miały tytuł doktora, jedna osoba była absolwentką Podyplomowego Studium Pomiaru Dydaktycznego i Egzaminowania Uniwersytetu Gdańskiego, jedna - I Podyplomowego Studium Ewaluacji Dydaktycznej tego Uniwersytetu. Nauczyciele konsultanci zajmowali się diagnozą pedagogiczną w zakresie różnych przedmiotów (język polski, przedmioty przyrodnicze, matematyka, nauczanie początkowe, języki obce). Oprócz nauczycieli konsultantów ODESIP za-

trudniał wykwalifikowaną sekretarkę o bardzo obszernym przydziale obowiązków, informatyka, zatrudnioną na 0,25 etatu pracownicę biurową oraz (od 1 stycznia br.) główną księgową. Łącznie w Ośrodku pracowało jedenaście osób. Do obowiązków informatyka należało opracowanie informatycznego systemu gromadzenia, przechowywania i przetwarzania danych, przygotowanie techniczne narzędzi pomiaru oraz opracowywanie wszelkiego rodzaju zestawień, sprawozdań, korelacji danych w porozumieniu z konsultantami.

W skład struktury organizacyjnej Ośrodka wchodziły działy diagnozy i informacji pedagogicznej oraz dział gromadzenia, opracowywania i przetwarzania danych. W statucie ODESIP zapisano, że głównym celem jego działalności jest prowadzenie badań edukacyjnych, przygotowanie i nadzór nad realizacją procedur egzaminacyjnych oraz gromadzenie i upowszechnianie informacji pedagogicznej. W zakresie badań edukacyjnych realizacja statutowych działań Ośrodka dokonywała się poprzez projektowanie programu diagnozy, wynikającego z założeń reformy programowej systemu oświaty, tworzenie narzędzi badawczych, sprawowanie nadzoru merytorycznego nad przebiegiem prowadzonych badań edukacyjnych, opracowanie wyników diagnozy w formie raportów, kształcenie nauczycieli i nadzoru pedagogicznego w zakresie umiejętności interpretowania wyników diagnozy, współpracę z ośrodkami doskonalenia nauczycieli w zakresie przygotowywania, prowadzenia, upowszechniania i wykorzystania diagnozy i informacji pedagogicznej, współpracę z ośrodkami akademickimi w zakresie diagnozy i informacji pedagogicznej, wymianę doświadczeń z innymi ośrodkami badań edukacyjnych i informacji pedagogicznej oraz współpracę z samorządami.

W zakresie egzaminów szkolnych ODESIP odpowiadał za prowadzenie prac, związanych z ewaluacją dydaktyczną uczniów szkoły podstawowej i szkoły średniej oraz badanie kompetencji nauczycieli wdrażających reformę programową,

Realizując zadania z zakresu informacji pedagogicznej Ośrodek rozpoczął tworzenie banku informacji o reformie oświatowej i innowacjach oraz banku danych, dotyczących szkół i kadry oświatowej, opracowywania raportów statystycznych, odnoszących się do szkół i kadry, opracowywania informacji i prognoz demograficznych, opracowania informatora do szkół ponadpodstawowych woj. legnickiego, tworzenia systemu informacji o doskonaleniu zawodowym nauczycieli w województwie i w kraju, przekazywania informacji pedagogicznej nauczycielom i nadzorowi pedagogicznemu, a także prowadzenia działalności wydawniczej.

Legnicki ośrodek powstał na wzór istniejących już placówek, zajmujących się działaniami zmieniającymi formułę egzaminów wstępnych do szkół ponadpodstawowych. Mimo to od początku swojego istnienia ODESIP obrał własną drogę działania. Przede wszystkim, nastawił się na doskonalenie pracowników oświaty woj. legnickiego w dziedzinie pomiaru dydaktycznego, oceniania i egzaminowania. Stwierdziliśmy, że niezbędne jest rozumienie i akceptacja w środowisku nauczycielskim naszych działań. Rozpoczęliśmy więc organizowanie masowych szkoleń nauczycieli, dy-

rektorów, wizytatorów, urzędników odpowiedzialnych za oświatę w samorządach terytorialnych.

W zakresie diagnozy pedagogicznej ODESIP prowadził tę działalność dwutorowo: po pierwsze, przeprowadził sprawdzian kompetencji uczniów klas ósmych /próbny i właściwy/ oraz dwukrotnie - treningowy sprawdzian kompetencji uczniów klas siódmych, po drugie, zaplanował, przygotował i przeprowadził własne badania diagnostyczne w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych.

Już w marcu 1998 r. ODESIP podjął przygotowania do treningowego badania kompetencji z języka polskiego i matematyki uczniów klas siódmych szkół podstawowych województwa legnickiego. Odbywało się to w czasie remontu przydzielonej placówce siedziby przy minimalnym zatrudnieniu /3,25 etatu, tj. dyrektor, sekretarka, informatyk i zatrudniona na 0,25 etatu pracownica biurowa/. Podjęto decyzję o rozpoczęciu działań, których celem było przystąpienie do zmiany formuły egzaminu wstępnego do szkół ponadpodstawowych, wierząc, że jest to krok potrzebny i konieczny, związany z założeniami reformy oświatowej. Istotną czynnością było przeszkolenie dyrektorów wszystkich szkół podstawowych i 900 nauczycieli języka polskiego i matematyki, uczących w klasach VII. Po przeprowadzeniu testu Ośrodek przystąpił do statystycznego opracowania wyników i sporządzenia raportu z badania. Raport, wydany we wrześniu 1998 r., zawierał opis organizacji i przebiegu badania, omówienie wyników wraz z wnioskami, a także wybrane opinie szkół. Analiza wyników testu w postaci zestawień zbiorczych i przekrojowych, tabel i wykresów, jak też znajomość realiów pracy szkół /kontekstu/ pozwoliła sformułować wnioski, dotyczące zalecanych zmian w nauczaniu języka polskiego i matematyki. We wrześniu 1998 r. odbyły się kolejne konferencje dyrektorów, polonistów i matematyków, służące tym razem omówieniu wyników i wniosków z badania.

Jesienią 1998 r., kiedy ODESIP precyzował plany działania na rok szkolny 1998/99, nie było wiadomo, jak potoczą się losy eksperymentu wałbrzyskiego na terenie woj. legnickiego. Brakowało decyzji co do kształtu egzaminu wstępnego do szkół ponadpodstawowych w 1999 r. Czas naglił, gdyż decyzja o wprowadzeniu nowej formuły egzaminu wiązałaby się automatycznie z rozpoczęciem kampanii informacyjnej dla szkół i rodziców ósmoklasistów. W październiku 1998 r. podpisano porozumienie kuratorów dolnośląskich o jednolitych warunkach rekrutacji do szkół ponadpodstawowych, opierających się na nowej formule egzaminów. Wspólny regulamin egzaminu zapewniał porównywalność i uznawanie wyników w szkołach na terenie całego Dolnego Śląska. Rola Ośrodka Diagnozy, Egzaminów Szkolnych i Informacji Pedagogicznej w Legnicy w tych działaniach była znacząca. Rozpoczęto przygotowania do sprawdzianów kompetencji w klasach ósmych: w marcu 1999 - próbnego, a w maju - właściwego oraz treningowego sprawdzianu dla klas siódmych. Pierwszym krokiem było poinformowanie szkół, organów prowadzących i opinii publicznej o formule, zasadach i terminach badań. ODESIP stworzył szczegółowy plan i harmonogram działań, opierając się na doświadczeniach z

wiosny 1998 r. Zaplanowano ponowne szkolenia dyrektorów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, którzy mieli po raz pierwszy spotkać się z nowymi zasadami rekrutacji uczniów do klas pierwszych. Odbyły się kolejne szkolenia nauczycieli matematyki i w języka polskiego. Jednocześnie podjęto szkolenie nauczycieli różnych specjalności, dyrektorów i nadzoru pedagogicznego w zakresie pomiaru dydaktycznego i oceniania na kursach zorganizowanych przez ODESIP. Informatyk Ośrodka opracował własne programy, pozwalające rejestrować i analizować wyniki badania. Uzupełnił też bazę danych o placówkach oświatowych rejonu legnickiego, uwzględniając zmiany spowodowane reformą administracyjną. Marcowym egzaminem próbnym objęto ponad 9 tysięcy uczniów klas ósmych. Ośrodek jako organizator poradził sobie bardzo dobrze, chociaż wymagało to ogromnego wysiłku garstki pracowników. W efekcie tej próby ósmoklasiści mieli możliwość ocenienia swoich możliwości na egzaminie majowym, a szkoły uzyskały symulację liczby kandydatów. W maju pracowników Ośrodka czekała jeszcze trudniejsza próba: tymi samymi skromnymi siłami należało zorganizować egzamin podwójny - dla klas ósmych oraz treningowo - siódmych. Łącznie badaniami objęto ponad 18 tysięcy uczniów, dla których należało przygotować 130 tysięcy kart.

W dniach 25 i 26 maja ósmoklasiści rano, a siódmoklasiści w południe pisali testy kompetencji. Było to wydarzenie szeroko komentowane przez media i opinię publiczną. Po odebraniu kopert z kartami odpowiedzi rozpoczęto wczytywanie wyników testów. W tym samym czasie w Legnicy, Lubinie i Głogowie, pod kierunkiem pracowników ODESIP, nauczyciele poloniści sprawdzali kryterialnie wypracowania uczniów. Praca Komisji Egzaminacyjnej została opłacona ze specjalnie na ten cel przyznanych funduszy MEN.

18 czerwca 1999 r. wydano dyrektorom szkół wyniki zbiorcze klas oraz 9100 indywidualnych zaświadczeń dla każdego ucznia klasy ósmej. Zaświadczenia te posłużyły komisjom rekrutacyjnym w szkołach ponadpodstawowych jako podstawa, obok świadectwa, do przyjęcia absolwentów szkół podstawowych. Przez trzy kolejne dni w ODESIP pracowała specjalnie powołana komisja odwoławcza, która rozpatrzyła kilkadziesiąt próśb o wyjaśnienie kwestii spornych w wynikach. Następnie przystąpiono do analizy statystycznej badań kompetencji i opracowania kolejnych raportów. Zaplanowano również działania, które pomogą szkołom w dokonywaniu wewnętrznej ewaluacji, opartej na wynikach badań kompetencji. Miały to być nie tylko spotkania z dyrektorami i nauczycielami, służące omawianiu badań, ale również szkolenia rad pedagogicznych w zakresie wykorzystywania wyników sprawdzianu do planowania pożądanych zmian w nauczaniu.

Już w pierwszych miesiącach istnienia Ośrodka nauczyciele konsultanci opracowali plan badań edukacyjnych na rok szk. 1998/ 99 i na lata następne. Było to trudne zadanie z uwagi na ciągłą niepewność losów reformy oświaty, jak też brak większego zainteresowania władz oświatowych. Plan uzyskał akceptację Kuratorium Oświaty w Legnicy. Opracowano regulamin badań ODESIP. Zamierzenia Ośrodka w zakresie diagno-

zy na poziomie szkół, gmin i województwa zostały przedstawione dyrektorom szkół podstawowych i średnich oraz wizytatorom i metodykom na konferencjach otwierających nowy rok szkolny.

W czerwcu 1998 r. rozpoczęły się przygotowania do zaplanowanej diagnozy, tj. do przeprowadzenia dziewięciu badań edukacyjnych, dotyczących osiągnięć uczniów klas III i IV szkoły podstawowej w zakresie czytania ze zrozumieniem, osiągnięć uczniów szkół zawodowych z czterech języków obcych, osiągnięć maturzystów w pisemnych pracach maturalnych z biologii, umiejętności przyrodniczych uczniów klas VII oraz kompetencji nauczycieli języka polskiego i matematyki dotyczących oceniania pisemnych prac uczniów. Zaplanowano też diagnozę potrzeb szkół w zakresie wprowadzania reformy programowej i stanu przygotowań do wprowadzenia reformy oświaty oraz potrzeb doskonalenia w tym zakresie. Ankietyzacji dokonano jesienią 98 r. we wszystkich szkołach podstawowych województwa legnickiego. Wnioski z badania posłużyły w do ustalenia planu doskonalenia pracowników oświaty.

Badania osiągnięć uczniów klas IV szkoły podstawowej w czytaniu ze zrozumieniem dotyczyło języka polskiego i matematyki. Za podstawę jednostopniowego testu z języka polskiego przyjęto tekst przyrodniczy. Stwierdzono, że wyniki badania czytania ze zrozumieniem w kl. IV są w znacznej części zbieżne z wynikami ogólnopolskich badań osiągnięć w latach 1981-86, w których co trzeci uczeń nie zaliczył normy osiągnięć koniecznych. Oznacza to, iż mimo wprowadzenia pewnych modyfikacji programowych w nauczaniu początkowym i wyżej, nadal nie funkcjonuje ważny dział programowy, rozumiany jako system celowych zabiegów dydaktycznych, których efektem powinno być uzyskanie normy osiągnięć koniecznych, czyli poziomu elementarnego. Brak w programach usystematyzowanego działu czytania ze zrozumieniem sprawia, iż w czynnościach dydaktycznych dominuje przypadkowość i okazjonalność. Nauczyciele nauczania początkowego i poloniści nie znajdują wsparcia w nauczycielach innych przedmiotów, których świadomość dydaktyczna kształtowana jest przez encyklopedyczny model kształcenia. Wnioski z diagnozy zmierzają do konkretnych zaleceń dla nauczycieli. Wśród doraźnych działań, które staną się składnikami systemu w ramach reformy programowej, widzieć można następujące czynności ucznia jako przedmiot ćwiczeń w czytaniu ze zrozumieniem: poszukiwanie informacji w tekście, wyjaśnianie treści tekstu, jego fragmentu swoimi słowami, streszczanie, rozwiązywanie sytuacji problemowych poprzez odwołanie się do tekstu. Test matematyczny był standaryzowany w innym województwie. Celem badania było zdiagnozowanie umiejętności czytania ze zrozumieniem tekstów matematycznych uczniów klas IV szkoły podstawowej. Z badań wynika, że co piąty uczeń nie rozumie czytanego tekstu matematycznego. Przyczyny braku umiejętności czytania ze zrozumieniem tekstów matematycznych można upatrywać w zaniedbaniu pracy z podręcznikiem. Przez wiele lat funkcjonowały podręczniki napisane językiem niezrozumiałym dla uczniów. Wykorzystywano je głównie jako zbiory definicji, twierdzeń, których uczniowie uczyli się na pamięć i jako zbiory zadań. Nie służyły

uczniom do samodzielnej pracy z tekstem. W raporcie z badania zapisano zalecenia dla twórczego nauczyciela z matematyki, które mają doprowadzić do zmiany stanu osiągnięć uczniów w zakresie poddanym diagnozie.

Badanie umiejętności analizowania tekstu zadania matematycznego ucznia klasy III szkoły podstawowej zostało przeprowadzone wystandaryzowanym testem. Sprawdzianem objęto ponad 7 tysięcy uczniów klas III szkół podstawowych rejonu dawnego województwa legnickiego. Celem badania było określenie osiągnięć kształcenia matematycznego uczniów w edukacji wczesnoszkolnej w zakresie umiejętności czytania i rozumienia pojęć, dokonywania podstawowych operacji matematycznych, efektów kształcenia matematycznego w edukacji wczesnoszkolnej i stopnia przygotowania do nauki w drugim etapie edukacji. Był to sprawdzian sumujący. Grupa nauczycielek nauczania początkowego, przeszkolonych wcześniej na kursie pomiaru dydaktycznego, sprawdziła i oceniła prace uczniów, wyniki zaznaczyła na karcie odpowiedzi, odczytanej następnie przez komputer. Z badań wynika, że wprawdzie uczniowie rozumieją system dziesiątkowy i właściwości czterech podstawowych działań oraz rozwiązują równania graficznie i algebraicznie, ale mają trudności w kolejności wykonywania działań, w układaniu działań z podanych liczb i znaków. Największą jednak trudnością okazało się rozwiązywanie złożonych zadań tekstowych.

Badanie osiągnięć szkolnych ucznia kl. IV i V z języka angielskiego, niemieckiego, francuskiego i rosyjskiego w szkołach typu zawodowego (licea zawodowe, technika) było kontynuacją działań diagnostycznych, podjętych przez Kuratorium Oświaty w Legnicy w 1995 r. Za główne cele diagnozy przyjęto określenie poziomu opanowania sprawności językowych, decydujących o efekcie danego kursu językowego po przeszło trzyletniej (licea) i czteroletniej (technika) edukacji, jak też sprawdzenie, w jakim stopniu uczeń potrafi wykazać się potrzebną kompetencją językową w praktycznym zastosowaniu. Opracowano testy sprawdzające wielokrotnego wyboru dla czterech języków obcych nauczanych w szkołach zawodowych. Każdy test posiadał dwie wersje dla różnej liczby godzin nauczania języka w tygodniu. Testom towarzyszyła ankieta, badająca warunki i metody nauczania, zasady oceniania, a także motywację uczniów w nauce języków obcych. Zauważono przede wszystkim bardzo istotną różnicę między wynikami uczniów klas z dwu- i czterogodzinnym nauczaniem języka na niekorzyść tych pierwszych. Drugim ważnym wnioskiem było stwierdzenie, że w większości szkół dominuje przekaz wiedzy zamiast ćwiczenia sprawności posługiwania się językiem. Zaobserwowano przy tym, że uczniowie mają duże trudności z komunikacją w języku obcym, natomiast znajomość zasad gramatyki jest wystarczająca. Badanie wykazało też słabe rozumienie tekstu pisanego. Naukę języka obcego większość uczniów uznała za narzucony obowiązek, przy bardzo słabej motywacji własnej.

Z realizacji czterech innych tematów badawczych zrezygnowano w związku ze zmianą organu prowadzącego. Po 1 stycznia 1999 r. Urząd Marszałkowski nie ma w zakresie swoich obowiązków zadań, związanych

z prowadzeniem diagnozy pedagogicznej, a jedynie doskonalenie zawodowe nauczycieli. Dyrektor ODESIP podjął decyzję o realizowaniu głównych tematów badawczych uznając, że diagnoza jest niezbędna do monitoringu pracy szkół i do planowania doskonalenia zawodowego nauczycieli. Z badań dotyczących kompetencji nauczycieli języka polskiego i matematyki w ocenianiu pisemnych prac uczniów zrezygnowano na rzecz masowych szkoleń nauczycieli w tym zakresie. Wpływ na te decyzje miały wnioski z treningowego badania kompetencji uczniów klas VII w maju 1998 r. Zaplanowane na następne lata tematy badań edukacyjnych również uległy modyfikacjom, dostosowującym je do potrzeb reformowanych szkół.

Działalność szkoleniowa Ośrodka była integralną częścią jego działalności diagnostycznej. Miniony rok upłynął w Ośrodku pod hasłem kursów pomiaru dydaktycznego. Zaplanowany wiosną 1998 r. kurs pomiaru miał objąć jedną trzydziestoosobową grupę. Liczba zgłoszeń nauczycieli przekroczyła nasze najśmielsze oczekiwania, napłynęło kilkaset zgłoszeń. Zaczęto więc organizować kolejne powtórki kursu, zapraszając do ich prowadzenia współpracowników profesora Bolesława Niemierki. Kursy odbywały się w grupach przedmiotowych: humanistycznych, matematycznych, przyrodniczych, nauczania początkowego oraz nadzoru pedagogicznego. W roku szkolnym 1998/99 przeszkoliliśmy 11 grup, tj. ok. 350 osób. Gdyby pozwoliły na to warunki, moglibyśmy jeszcze zwiększyć tę liczbę. Do tych danych trzeba doliczyć grupy /ok.100 osób/ kursu kryterialnego oceniania dla nauczycieli polonistów, zorganizowanego na potrzeby nowej formuły egzaminu wstępnego do szkół ponadpodstawowych. Kurs ten prowadzili członkowie Zespołu Konstruktorów Testu Kompetencji Ucznia z Wałbrzycha i Wrocławia. Z tej grupy przeszkolonych polonistów wyłoniono komisję egzaminacyjną, która oceniała wypracowania ósmoklasistów. ODESIP zorganizował również trzy obszerniejsze kursy dla dyrektorów szkół „Budowanie szkolnego systemu oceniania. Wspierająca rola oceny szkolnej", dla przedstawicieli samorządów terytorialnych „Tworzenie polityki edukacyjnej na poziomie gminy. Diagnoza potrzeb edukacyjnych społeczności lokalnej" oraz kurs liderów wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli. W czasie wakacji odbyły się dwa tygodniowe kursy: „Matematyka na miarę ucznia szkoły podstawowej i gimnazjum" oraz „Nauczanie w bloku przyroda". Z początkiem nowego roku szkolnego rozpoczęło się szkolenie w nauczycieli w ramach kursu „Tworzenie szkolnego programu wychowawczego" i powtórzenie kursu liderów wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli. Będą także kontynuowane kursy pomiaru dydaktycznego i oceniania. Łącznie w ciągu roku szkolnego 1998/ 99 w kursach ODESIP wzięło udział ok. 530 osób. Działalność szkoleniowa Ośrodka objęła także wspomniane już wcześniej szkolenia rad pedagogicznych /ok. 600 osób/ oraz dyrektorów szkół, nauczycieli języka polskiego i matematyki w związku z egzaminami /ok.1000 osób/, jak też nauczycieli przedmiotów objętych własnymi badaniami diagnostycznymi ODESIP /kolejnych kilkaset osób/.

Są to imponujące liczby. Szkolenia osiągnęły dobry poziom meryto-

ryczny i organizacyjny, czego dowodem są opinie uczestników zamieszczane w ankietach ewaluacyjnych. Główną przyczynę powodzenia działalności szkoleniowej ODESIP upatrujemy w starannym doborze kadry wykładowców, uznanych specjalistów w swoich dziedzinach. Oczywiście nie bez znaczenia jest dobra obsługa organizacyjna kursów, jaką staramy się zapewnić naszymi skromnymi siłami. Finansowanie kursów nie stwarza trudności, płacą sami kursanci bądź ich pracodawcy.

W związku z prowadzonymi przez ODESIP masowymi badaniami edukacyjnymi koniecznością było stworzenie własnej bazy danych o szkołach, ich nazwach, adresach, organach prowadzących itp. Baza ta wciąż jest uzupełniana i doskonalona. Po kilku badaniach kompetencji uczniów klas VIII i VII powstał bank danych o osiągnięciach uczniów, a więc poziomie nauczania w poszczególnych szkołach i gminach.

Pierwszą publikacją Ośrodka Diagnozy, Egzaminów Szkolnych i Informacji Pedagogicznej był „Raport z treningowego badania kompetencji uczniów klas VII w maju 98 r." - pierwsze tego rodzaju opracowanie, które spotkało się z bardzo dużym zainteresowaniem zarówno szkół, jak i instytucji je prowadzących. Bardzo użyteczną, choć z trudem tworzoną publikacją był „Informator dla kandydatów do szkół ponadpodstawowych regionu legnickiego". Trudności, związane głównie z brakiem funduszy obiecanych wcześniej w legnickim Kuratorium Oświaty, nie zniechęciły dyrektora Ośrodka do działań, zwieńczonych wydaniem tej potrzebnej przy nowej formule egzaminu wstępnego publikacji. Informator został wydany w dużym jak na ten rejon nakładzie 1500 egzemplarzy, na dobrym poziomie edytorskim. Sfinansowany był po części ze środków, uzyskanych z reklamy, na resztę kosztów uzyskano pokrycie ze sprzedaży. Za publikację ODESIP można też uznać „Test sprawdzający osiągnięcia z matematyki ucznia klasy VI" autorstwa pracowników Ośrodka, który sprzedano w liczbie 6 tys. egzemplarzy.

Reforma programowa sprawiła, że na rynku oświatowym pojawiła się w krótkim czasie niespotykana do tej pory mnogość nowych programów nauczania i związanych z nimi podręczników. Dla samego tylko nauczania przyrody w szkole podstawowej MEN zatwierdził 13 różnych programów. Ośrodek zorganizował prezentacje, które miały pomóc nauczycielom w dokonaniu wyboru. Do udziału w targach książki zaproszono kilkanaście wiodących wydawnictw, które nie tylko wystawiały swoje publikacje, związane z nauczaniem prawie wszystkich przedmiotów szkolnych, ale też przygotowały zajęcia warsztatowe. W prezentacjach wzięło udział 1500 nauczycieli z ponad dwustu szkół, a Ośrodek uzyskał obszerny zestaw nowych programów i podręczników, które są prezentowane nauczycielom.

Przy współpracy Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Legnicy i Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego Uniwersytetu Gdańskiego Ośrodek rozpoczął przygotowania do zorganizowania w Legnicy w dniach 8, 9 i 10 listopada br. konferencji naukowej, poświęconej diagnozie edukacyjnej.

Sądzimy, że małe wyspecjalizowane, sprawne organizacyjnie ośrodki, zatrudniające fachowców w dziedzinie pomiaru, są bardziej efektywne w

działaniu i pozwalają zachować niezbędne w egzaminach warunki poufności. Legnicki ODESIP z całą pewnością dowiódł prawdziwości tej tezy. W obliczu nowych, zrodzonych z założeń reformy systemu edukacji zadań, dotychczasowe ośrodki doskonalenia nauczycieli nie zawsze są w stanie dostosować swoje struktury i metody działania do zmian. Są to z reguły duże instytucje, których działanie opiera się o pracę zatrudnionych w szkołach doradców metodycznych, dzielących swój czas między szkołę a ośrodek doskonalenia. Przeprowadzenie diagnoz czy egzaminów wstępnych do szkół ponadpodstawowych wymaga maksymalnej koncentracji fachowych sił, pełnego zaangażowania i odpowiedzialności. Ośrodek Diagnozy, Egzaminów Szkolnych i Informacji Pedagogicznej z całą pewnością udowodnił swoją skuteczność w realizowaniu tych nowych odpowiedzialnych zadań.

Należałoby jeszcze zapytać o profesjonalizm tych działań. Rozpoczynając działalność na tak mało poznanym gruncie jak ewaluacja pedagogiczna, ODESIP mógł popełnić błędy, których, jak się wydaje, udało się uniknąć. Ludzie zatrudnieni w Ośrodku uczyli się i wciąż się uczą zasad dokonywania poprawnego pomiaru dydaktycznego, dokonywania ewaluacji różnych aspektów pracy szkół w warunkach reformy oświaty.

Czy badania diagnostyczne ODESIP przeprowadzone były zgodnie z zasadami pomiaru dydaktycznego, czy zachowano niezbędne właściwości tego pomiaru ?

Na pewno starano się zapewnić uczniom piszącym testy niezależność sytuacji pomiarowej. Każde badanie miało przygotowaną konkretną i szczegółową instrukcję testowania. Dyrektorzy szkół i nauczyciele przedmiotów objętych badaniem w każdym przypadku byli przeszkoleni w jej stosowaniu na specjalnie organizowanych w tym celu konferencjach. W badanie kompetencji uczniów klas VIII dodatkowo zaangażowano obserwatorów ze szkół ponadpodstawowych. Byli to nauczyciele szkół średnich, którzy czuwali nad przestrzeganiem procedur testowania. W większości przypadków system ten należycie spełnił swoją rolę, docierały jednak do ODESIP nieoficjalne i niepotwierdzone opinie o nieprawidłowościach wynikłych z różnych warunków lokalowych w szkołach. Starano się zachować wymienioną przez prof. Niemierkę w skrypcie Studium Ewaluacji Dydaktycznej zasadę rozdzielenia sprawdzania osiągnięć od kształcenia. Druga z tych zasad, rozdzielenie oceniania osiągnięć od kształcenia, została spełniona dzięki komputerowemu sprawdzaniu kodowanych kart odpowiedzi do testów i kryterialnemu ocenianiu przez komisje egzaminacyjne wypracowań uczniów. Na niezależność sytuacji pomiarowej miał też wpływ fakt, że większość zastosowanych testów miała dwie lub więcej, wersji. Nie można też mieć zarzutów do dokładności punktowania, która jest niemal stuprocentowa przy komputerowym sprawdzaniu wyników testu wielokrotnego wyboru, a wysoka przy kryterialnym ocenianiu przez przeszkolone komisje odpowiedzi na pytania otwarte. Rzetelność pomiaru dydaktycznego w badaniach ODESIP trudniej jest oszacować. Dla niektórych testów dokładne wyliczenia statystyczne były sporządzone przez autorów w procesie standaryzacji. Analizując warunki, jakie mogą być bra-

ne pod uwagę przy szacowaniu rzetelności, tj. treść i formę zadań testowych, obycie testowe uczniów, organizację testowania czy punktowanie zadań można przypuszczać, że nie wystąpiły istotne uchybienia w tym względzie. Trafność pomiaru dydaktycznego rozumiana jest jako „możliwość zasadnego wnioskowania o osiągnięciach uczniów i podejmowania skutecznych działań na podstawie wyników tego pomiaru. Obejmuje ona praktyczną użyteczność pomiaru i długofalowe skutki jego dokonywania, m.in. wpływ testowania na postawy uczniów i nauczycieli. Podstawą wnioskowania jest zgodność intencji i wyników pomiaru (Messick 1989)". Odnosząc się do tego cytatu ze skryptu Studium Ewaluacji Dydaktycznej UG można analizować trafność badań prowadzonych w ODESIP. Szczególnie nowa formuła egzaminów wstępnych w postaci sprawdzianu kompetencji ucznia musi być pomiarem trafnym, decyduje przecież o dalszych losach tysięcy nastolatków. Inne badania pedagogiczne też z całą pewnością wpływają na postawy uczniów i nauczycieli, zmieniając zarówno nauczanie, jak i uczenie się. Nie można zakwestionować użyteczności pomiaru zarówno w przypadku egzaminów, jak i innych diagnoz. Za wcześnie chyba jednak jeszcze na stwierdzenie zgodności intencji badań z ich wynikami. Trudno też mówić w chwili obecnej o długofalowych skutkach pomiaru. Można tylko mieć nadzieję, że będą to skutki pomyślne przede wszystkim dla uczniów, jak też nauczycieli w zreformowanej szkole. Pierwsze oznaki przemian, związanych z wpływem prowadzenia w szkołach badań edukacyjnych na nauczanie, już się obserwuje. Konieczne są jednak dalsze badania np. przebiegu kariery szkolnej absolwentów szkół podstawowych zakwalifikowanych do szkół ponadpodstawowych, opartych na sprawdzianie kompetencji czy też badania dystansowe tych samych grup uczniów, którzy zostali poddani diagnozie osiągnięć w br. szkolnym.

Na razie można wnioskować jedynie o trafności pomiaru w węższym zakresie, tj. trafności teoretycznej, stosowności, użyteczności, odpowiadając na pytanie, czy pomiaru dokonano zgodnie z obowiązującymi przepisami i programami kształcenia oraz korzystnie ze względu na poniesione nakłady? Odpowiedź na tak sformułowane pytanie w odniesieniu do diagnozy przeprowadzonej przez ODESIP brzmi twierdząco.

Z analizy działalności Ośrodka Diagnozy, Egzaminów Szkolnych i Informacji Pedagogicznej w Legnicy wynikają także wnioski o zaistniałych w niej trudnościach czy wręcz barierach. Trudności w mijającym roku związane były ze zmianami we władzach oświatowych, co zmuszało ODESIP do parokrotnego udowadniania swojej racji bytu nowo powoływanym przedstawicielom władzy. Zmiana organu prowadzącego okazała się przy tym dla placówki korzystna. Trudnością typową dla polskiej oświaty były problemy związane z finansowaniem niektórych zadań, głównie badań edukacyjnych, w tym egzaminów. Te problemy miały związek ze zmianami w zarządzaniu oświatą w nowo powstającym województwie dolnośląskim. Barierą nie do pokonania okazała się niechęć legnickiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli do współpracy z ODESIP. Poza nielicznymi doradcami ani dyrekcja, ani inni pracownicy DODN nie nawiązali stałych

kontaktów z Ośrodkiem. Wywiązała się natomiast konkurencja w propozycjach doskonalenia zawodowego dla nauczycieli. Było to zjawisko dla środowiska oświatowego korzystne, gdyż wpływało na jakość organizowanych przez obie firmy szkoleń.

Od 1 września 1999 r. ODESIP przestał istnieć jako samodzielna placówka oświatowa. Dyrektorowi ODESIP powierzono funkcję dyrektora Dolnośląskiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli Oddział w Legnicy. Sądzimy, że w ciągu półtorarocznej pracy Ośrodek dobrze służył reformie oświatowej: poprzez diagnozę i doskonalenie zawodowe kształtował świadomość dydaktyczną nauczycieli i otwierał ją na zmianę. Uczniowie mieli sposobność zetknąć się z różnymi formami zewnętrznego sprawdzania umiejętności i uzyskać informację o poziomie własnych osiągnięć.

Można wyrazić nadzieję, że dwie pracownie DODN – Pracownia Diagnozy Edukacyjnej i Pracownia Informacji Pedagogicznej będą kontynuowały działalność Ośrodka Diagnozy, Egzaminów Szkolnych i Informacji Pedagogicznej w Legnicy.